

kort & krachtig

leesvoer

Levende Talen over jeugdliteratuur

Sinds 1973, toen er bijna een heel nummer aan is gewijd, is *Levende Talen* veel aandacht blijven schenken aan jeugdliteratuur. Zo verschenen in de jaargangen 1975 tot 1978 van de hand van Marleen Wijma vele lezenswaardige besprekingen van dito jeugdliteratuur, meestal per thema bij elkaar gebracht. Een overzicht daarvan is te vinden in LT 350, maart 1980, p. 243-246, naast andere nuttige informatie over jeugdliteratuur door de D(idactiek)C(ommissie)N(ederlands).

Behalve dat, bevat hetzelfde nummer 350 nog drie bijdragen over jeugdliteratuur. Die van Jacques Vos 'Jeugdliteratuur en morele opvoeding', is wel enige speciale aandacht waard. Immers, het afgelopen decennium is enerzijds sterk benadrukt dat ook jeugdliteratuur niet waarde vrij is, dat ze vaak rol- en maatschappijbevestigend werkt, en dat ze integendeel zou moeten politiseren, bewustmaken, emanciperen, rolgedrag doorbreken, en dus opvoeden. De opmars der probleemboeken begon. Anderzijds is en wordt veel nadruk gelegd op 'leesplezier'. In ZoZo 3 (uitgave van de Alternatieve Werkgroep Jeugdliteratuur) geeft Tom Baudoin Annelies en Peter Dekkers ervan langs, omdat zij in hun artikel 'Jeugdliteratuur op school' (verschenen in *Jeugd in School en Wereld* jrg. 62, nr 3, oktober 1977) pleiten voor leesplezier als maatstaf, en daarmee in feite een 'oudbakken estetica' hanteren, met leesplezier als kinderlijke variant van het volwassen 'estetisch ge-

nieten'. Maar toch, het is al leesplezier wat de klok slaat, nieuwe uitgaven als *Tikker* en *Klapper* baseren zich er uitdrukkelijk op, en 't lijkt wel of vele opvoeders alweer genoeg hebben van het 'alternatieve jeugdboek'.

Misschien valt 't in de praktijk wel mee. Als bijvoorbeeld de redacties van *Tikker* en *Klapper* leesplezier (met andere woorden: wat gaat er bij de lezertjes in?) als dé maatstaf zouden hanteren, dan zou er wel iets anders uit de bus zijn gekomen, en zou heel wat m.i. zinvolle probleemlektuur hebben moeten wijken voor avontuur en actie, sex en geweld, rozengeur en maneschijn. Dan hadden ze zich ook de moeite kunnen besparen met thema's (als Vrienden, Rebellen, Sombre Pennen, Mannen en Vrouwen) te werken. Een duidelijker — en afschrikwekkend — voorbeeld van dat je leesplezier niet moet verheffen tot het criterium is te vinden eveneens in *Levende Talen*, bij de afdeling Duits, in de nrs 348 en 350, januari en maart 1980, p. 54-62 en 229-233. Daar beschrijft M. Thijssen triomfantelijk het ei van Columbus op het gebied van het literatuuronderwijs in het Duits: hij laat in de vierde klas alle leerlingen boeken van Konsalik lezen, en dat bevalt uitstekend. Ze vinden 't fantastisch, 't gaat er in als koek. En de leraar kan er van alles mee (laten) doen. Helemaal op het eind van het lange artikel staat dan nog:

Konsalik wordt vooral verweten dat hij in zijn boeken geen kritisch standpunt inneemt ten opzichte van de door hem beschreven realiteit: hij bevestigt de heersende normen en waarden, verdedigt impliciet of expliciet bepaalde reactionaire opvattingen, etc.

Voorbeelden:

- * *Bevestiging van het traditionele man-vrouw-rollenpatroon.*
- * *De vrouw als 'Lustobject'.*
- * *Bevordert — vooral in zijn oorlogs- en spionageromans — het Koude-Oorlog-denken.*
- * *Duidelijk fascistische trekken heeft de wijze waarop de Russische soldaten in zijn oorlogsboeken beschreven worden: het zijn 'Bestien' die je kunt doden zonder iets te voelen.*

Samenvattend kan men stellen, dat de romans van Konsalik in ieder geval niet gezien moeten worden als boeken die bedoeld zijn/geschikt zijn om de lezers mondig te maken.

Tja, zeg dat wel. En de complete paragraaf 'Wat het boek ons leert' luidt:

De boeken zijn vaak een bevestiging van bekende spreekwoorden. Dit blijkt wel uit de reacties van de leerlingen onder de in de kolom 'Was hast du aus dem Buch gelernt?': Die Wahrheit kommt immer ans Licht, Geld macht nicht glücklich etc.

Terug naar het artikel van Jacques Vos. Terecht merkt Vos op, dat de leraar niet alleen een didactische, maar wel degelijk ook een pedagogische taak heeft. Dat houdt dan niet in, dat je leerlingen moet doodgooien met morele problemen, of dat je moet moraliseren. Maar wel, dat je aan morele problemen aandacht moet schenken. En jeugdliteratuur is bij uitstek geschikt om leerlingen tot het bespreken van morele problemen uit te nodigen.

Literatuur op abonnement: Bulkboeken, Tikker, Klapper

Wie niet zo'n zin heeft in een Leesboek voor de lagere klassen en een Bloemlezing voor de hogere, kan proberen te werken met uitgaven als Bulkboeken, *Tikker* en *Klapper*. Je krijgt dan een paar keer per jaar steeds weer andere literaire voortbrengselen ter beschikking. Dat heeft z'n voordelen: het materiaal is meestal meer up-to-date; je hebt veel variatie- en combinatiemogelijkheden; 't is betrekkelijk goedkoop (collectieve abonnementen op de genoemde uitgaven kosten rond de 15 gulden per jaar). Het heeft ook nadelen. Je moet als leraar maar afwachten wat er gaat verschijnen, dus je kunt moeilijk plannen op wat langere termijn. En het feit dat er steeds weer iets anders verschijnt heeft ook zijn schaduwzijde: erg bruikbare teksten, waarmee je, bovendien door ervaring wijzer geworden, graag een volgend jaar weer iets zou willen doen, zijn dan niet meer, of moeilijker beschikbaar. Nalevering is nogal duur.

In de serie Bulkboeken van Knippenberg verschijnen per jaargang zo'n 12 titels en een stuk of 2 (soms bijzonder aardige) 'Literatuurkranten': Ze zijn uitgevoerd in half kranteformaat, op slecht papier. Sommigen — ook leerlingen — vinden die uitvoering bijna onoverkomelijk onaantrekkelijk. Overigens schijnt Knippenberg plannen te hebben voor een ander (tijdschrift-)formaat. Maar koel en donker bewaren blijft de boodschap, en wat wil je ook voor die prijs.

Inhoudelijk is de kwaliteit van de Bulkboeken erg wisselend. Zo ook de toegankelijkheid voor leer-

lingen: van nogal wat nummers valt nauwelijks te verwachten dat ze bij middelbare scholieren in de smaak zullen vallen.

De laatste jaren probeert de uitgever de abonnees tijdiger te informeren over het aanbod voor het komende jaar. Maar er komt geregeld een kink in de kabel. Zo zou dit jaar een themanummer verschijnen over Zuid-Afrika. Dat ging niet door, jammer voor wie zich had voorgenomen dáár iets mee te gaan doen. En toen het ook voor dit jaar aangekondigde 'De Papalagi' niet beschikbaar kwam, werd in plaats daarvan 'Vier Vingers' van Robert van Gulik maar eens bijgeleverd. In een vorige jaargang zat al 'Een Lampion voor een Blinde' van Aafjes. Op zo'n manier streven deze ex-boekenweekgeschenken de bijbel nog voorbij als meestverspreide boek, en dat is toch wel wat te veel eer.

Voor jongere leerlingen heeft Bulkboeken een, gedeeltelijk van het hoofdprogramma afgeleide 'Brugreeks', die tot dusver weinig zinnigs heeft geboden. Het wreekt zich nogal, dat de uitgever op het gebied van jeugdliteratuur een leek is. Maar de 'normale' serie Bulkboeken levert beslist voor weinig geld heel wat goeds en bruikbaars. *Tikker* ('voor jeugdlektuur') en *Klapper* ('voor lezers') zijn literatuurtijdschriften, uitgegeven door Wolters-Noordhoff. Per jaargang verschijnen 3 afleveringen, erg mooi verzorgd, en zeer gevarieerd en grotendeels ook aantrekkelijk van inhoud. Ze zijn thematisch, een aardig en gezond principe. Maar de teksten rond zo'n thema zijn wel dusdanig verscheiden, en gaan zozeer alle kanten op, dat je, desgewenst, het thema er weer met de haren bij zult moeten slepen.

Bij *Tikker* en *Klapper* staat het leesplezier voorop. Ook een heel mooi uitgangspunt. Gelukkig is daarnaast de voorkeur van de samenstellers voor 'betere' lectuur onmiskenbaar.

Bij *Klapper* zijn leestips en overwegingen over literatuuronderwijs ingebouwd (en desgewenst gemakkelijk te verwijderen), bij *Tikker* zijn ze op aanvraag gratis verkrijgbaar. Een verstandig leraar zal er met mate gebruik van kunnen maken.

Praxis Deutsch 39/80

Over literatuur en geschiedenis

Niet over literatuurgeschiedenis, maar over de verhouding van *literatuur en geschiedenis* gaat het in *Praxis Deutsch* van januari 1980. *Praxis Deutsch* is een tweemaandelijks tijdschrift dat

telkens de theoretische en praktische uitwerking geeft van een taaldidactisch thema.

In het basisartikel van 'Literatuur en geschiedenis' concludeert de schrijver dat de processen en structuren in de geschiedenis tegenwoordig belangrijker gevonden worden dan de successen van opvallende persoonlijkheden.

De literatuur kan laten zien hoe historische processen en structuren weerspiegeld worden in het dagelijkse wel en wee van gewone mensen.

Deze opvatting komt ook tot uiting in lesmodellen van deze PD-aflevering. Brechts 'Kinderlied von der Pappel am Karlsplatz' is een weergave van een ongewone ervaring uit de Nach-Krieg-tijd (winter 1946). Voor leerlingen van tegenwoordig vormen armoede en kou geen bedreiging voor bomen, en toch worden ook nu bomen en natuur bedreigd.

Ook in de lesmodellen over een tekst van W. Schurre ('Jenö war mein Freund') en de roman van J. Becker ('Jakob de Leugenaar') gaat het over de geschiedenis van gewone mensen, maar dan in de gevaarlijke crisis- en oorlogstijd.

Uit een les over twee balladen van F. Freiligrath blijkt, dat teksten naar vorm en inhoud vaak begrepen moeten worden als een directe reactie op historisch politieke situaties.

Een ander model laat zien hoe kalenderteksten een tegenhanger kunnen vormen van heersende opvattingen.

Tenslotte is een interview opgenomen met Heinar Kipphardt over diens stuk 'In der Sache J. Robert Oppenheimer'. Kipphardt maakt duidelijk hoe hij tussen '64 en '78 zijn stuk gewijzigd heeft onder invloed van de discussies over Kernenergie, en demonstreert daarmee het eigenlijke thema van deze PD-aflevering: de relatie tussen *geschiedenis*, *literatuur* en *actualiteit*.

Alan C. Purves

**Literature education in Ten Countries
New York 1973**

De opzet van dit onderzoek is als volgt: in tien landen kregen groepen scholieren (dezelfde) 4 literaire teksten te lezen. Daarover beantwoordden zij een grote serie vragen; daarnaast waren er vragenlijsten naar persoonlijke achtergronden, leesgewoonten, het curriculum van de school, etc. Alhoewel het grootste gedeelte van de verschillen tussen leerlingen naar de mening van Purves en zijn medewerkers onverklaard blijft, zijn er een

aantal interessante tendenties te halen uit de op die manier verkregen gegevens. Enkele van de voornaamste zijn de volgende:

- * er is duidelijke relatie tussen transfer van teksten en leesvaardigheid. Met andere woorden als je bepaalde literaire teksten in je eigen leven integreert, lees je ze gewoonlijk goed;
- * de relatie tussen belangstelling voor literatuur en leesvaardigheid is veel minder duidelijk. Je kunt dus bijvoorbeeld graag literaire teksten lezen en dit toch heel slordig doen;
- * de invloed van de school op leesvaardigheid is tamelijk gering: iemand die hoog scoort qua tekstbegrip en interpretatie is meestal verbaal bekwaam, afkomstig uit families die tamelijk hoog zitten op de sociaal-economische ladder, waar toch al veel belangstelling bestaat voor boeken en culturele activiteiten in het algemeen;
- * de manier waarop leerlingen reageren op teksten is duidelijk aangeleerd. Wat dat betreft zijn er grote verschillen per land — bijvoorbeeld accent op formele kant in Vlaanderen, accent op plaats in literatuurgeschiedenis in Italië;
- * vooral wat die reactiepatronen betreft moeten leraren beseffen dat er een keuzemogelijkheid is. De patronen die je in het onderwijs aanbiedt zijn van grote invloed, ook ná de schooltijd.

**Vandaag gelukkig een makkelijk proefwerk
De Revisor III, 3, p. 48-63**

Vermakelijk en leerzaam artikel waarin 8 dichters: Bernlef, Bloem, Herzberg, Kopland, Korteweg, Krol, Rodenko en Schippers de vragen beantwoorden bij een gedicht van hun hand, als te vinden in diverse schoolboeken.

De antwoorden zijn gevarieerd; uit verschillende opmerkingen blijkt dat diverse dichters zich erg storen aan de schoolboekenauteur die zijn eigen visie opdringt in de vraagstelling. Daarnaast is er een ander bezwaar, onder woorden gebracht door J. Bernlef, die er in feite tegen is om gedichten als 'veredelde cryptogrammen' te behandelen: 'Gedichten zijn er om gelezen te worden (of gehoord). Laat Drop, Steenbeek c.s. dan maar andere teksten gebruiken voor hun vragen.'

Zeer geschikt discussiemateriaal in de klas.

Jeugdliteratuur 4-12 jaar

Aan dit onderwerp wijdde het tijdschrift *Jeugd in School en Wereld* haar aflevering van oktober 1979. In dit nummer komen aan de orde: de leerplanontwikkeling voor literatuuronderwijs aan 4-12-jarigen; de huidige praktijk van dit onderwijs in kleuter- en lager onderwijs en in de opleidingen OK en PA, en mogelijkheden tot verbetering

agenda

Internationaal Colloquium Taalproblemen van Gastarbeiderskinderen

Van 3-5 september 1980 heeft in Bergen/Mons (België) een internationaal colloquium plaats over taalproblemen van gastarbeiderskinderen. Het colloquium staat onder auspiciën van de Belgische Vereniging voor Toegepaste linguïstiek (ABLA/BVTL), de Nederlandse Vereniging voor Toegepaste Taalwetenschap (ANELA), de Deutsche Gesellschaft für Angewandte Linguistik (GAL) en de Association Internationale de Linguistique Appliquée (AILA).

Op het colloquium zullen zowel psycho/sociolinguïstische als taalonderwijskundige aspecten van deze problematiek aan bod komen. Naast informatie over wetenschappelijk onderzoek op dit terrein worden ook ervaringsgegevens uit de praktijk (van onderwijsgevers, maatschappelijk werkers e.d.) op prijs gesteld.

Nadere inlichtingen: Mw M.J. De Vriendt, Service de Didactique des Langues, Université de Mons, 22 Place du Parc, 7000 Mons, België.

van deze praktijk.

Tenslotte een aantal praktische suggesties voor het doorbeken van eenzijdige leespatronen bij kinderen.

Jeugd in School en Wereld is een maandblad voor basisonderwijs en opleiding. Losse nummers en abonnementen zijn te verkrijgen bij uitg. Zwijsen bv, Postbus 805, 5000 AV Tilburg.

Schoolspel 7-16 juli 1980

Schoolspel is een cursus voor mensen die op school werken of gaan werken.

Ieder die wel eens wat aan onderwijsvernieuwing heeft willen doen, zal gemerkt hebben dat dat niet zo makkelijk is. We willen in deze cursus nagaan of daar nog andere oorzaken voor te vinden zijn dan de gangbare zoals: 'ze' willen toch niet, het boek deugt niet, of ik heb geen tijd om alles over vernieuwing bij te houden.

Als je je leerkracht weet hoe je positie is (en wat je daarin doet en kan doen), kan je je uitgangspositie voor vernieuwing duidelijker maken en kan je beter een strategie voor vernieuwing ontwikkelen. Dat hopen we je in deze cursus te kunnen leren. Het leermiddel dat we daarvoor gekozen hebben, is *spel*.

Dat spel zal bestaan uit oefeningen, waarbij we o.a. gebruik zullen maken van de technieken van het 'theater van de onderdrukten'.

We willen het resultaat van de oefeningen samen met de deelnemers vastleggen op *video*: misschien kan die film op scholen vertoond worden. Je hoeft geen verstand van toneel of video te hebben om mee te doen; je zal er vandaan komen met meer kennis van dramatische werkvormen en van video.

We verwachten wel dat je bereid bent lange dagen te maken, je visie en ervaringen ter discussie te stellen en de mogelijkheden van spel en video als leermiddel grondig te onderzoeken.

Voor belangstellenden hebben we uitgebreide informatie gemaakt, zowel over onze uitgangspunten als over de opzet van de cursus. Voor kindereleiding voor eventuele meekomende kinderen wordt gezorgd.

Cursusprijs: f 295,— per persoon, f 204,— per studerende, f 90,— per kind.

Opgave en inlichtingen: Volkshogeschool Diependaal, Diependaalseweg 8, Markelo, tel. 05480 — 2020; of: Willem Mooijman tel. 085 — 621090.